

ILLAT A VÁZÁBAN.

Irta: Azorin, Martinez Ruiz.

Azorin, igazi nevén Martinez Ruiz, alicantei származású író, a századforduló nagy nemzedékének tagja, amely egészen megújította a spanyol irodalmat s amelynek ma is elismert és pályájuk zenitjén álló kiválóságai Miguel de Unamuno, Ramon del Valle-Inclan, a Nobel-díjas Jacinto Benavente és Maetzu, a jeles essayista. Azorin műve valami egészen különleges és egyéni jelentőségű az újabb spanyol irodalomban. Ő elsősorban a meghitt bensőséges hangulatok művésze. Akár a holland genre-festők apró, intim hatású jelenekteket ad, mintegy látomásokat idéz föl álmos, ódon városkák mélyéről, ahol a szomorúság és csüggettség, a letűnt nagyság emléke és szépsége vegyül a történelem nélküli napok szelid és banális egyhangúságába. Azorin részleteiben realista, de megkülönbözteti a lírai megindultság, amely kristályos tisztaságú miniatűrjeit áthatja. Ortega y Gasset szerint a legjelentéktelenebb emberi gesztusokat csillogtatja meg a napfényben, hogy a legmélyebb és legigazibb zöngéket csalja ki belőlük. Az alábbi kis novellája azonban mindennél tökéletesebben fogja jellemezni.

AFOGADÓBAN, amelynek a Sevillai meg a felesége volt a gazdája, csinos fiatal leány szolgált, Constanzának hívták. Nem a fogadósék leánya volt, de úgy bántak vele, mint tulajdon gyermekükkel. Egy szép napon kiderült, hogy a leányka szülei előkelő nemes emberek. Constanza otthagya a fogadót, férjhez ment egy gazdag nemes úrhoz és Burgosba ment lakni.

Egyetlen szálló sem volt Toledóban, amely kedvesebb lett volna az utasoknak, mint a Sevillai fogadója. Amivé sok század múlva a fényes fogadók lettek, amelyeket hoteleknek hívtak, az volt akkoriban a Sevillainak és feleségének *posadája*, — már persze csak viszonylag. Nagy pénz maradt ott, annyi igaz. Ha az öszvérhajcsárok és a szeke-resek kénytelenek voltak más szállásokról a patakra menni, hogy jószágukat megittassák, itt itathattak az udvarban álló széles vályukból. A szolgaszemélyzet nagyszámú volt és szorgalmas; istállófiúk, vízhordó gyerekek, sikáló leányok jártak-keltek a patióban és a folyosókon. A fogadóban állandó és élénk volt a forgalom. Nemesurak, papok, katonák, diákok vettek itt szállást. Volt úgy, hogy drága selyemreverendát lehetett látni egy-egy kapitány festői mundérja mellett s egy forgó rózsaszín, zöld és sárga tollai súrolták a duegnák komoly fekete főkötőjét. Tekintélyes tanácsúr szállt ki gyaloghintójából és

lépett be a fogadóba botjára támaszkodva; nemsokára pedig egy katona tűnt fel, és sarkantyús csizmája keményen kopogott a kövezeten. Valahol papiszemély mormolta halkán breviáriumát és valamelyik felső szobából vitézek nevetése hallatszott, bizonyosan szerelmes históriákat meséltek egymásnak vagy az ostáblán csörrentek a bábuk, amelyekkel a diák urak játszottak. Nem volt a napnak vagy az éjnek szaka, amikor békesség lett volna, a kaput egy pillanatra be nem zárták. Lovak kemény és szabályos lépte vert visszhangot a patio kövezetén hajnalban éppen úgy, mint alkonyatkor, úgy délidőben, mint az éjszaka derekán, az egész házon végig harsogott egy-egy mérges hidalgó lármája és káromkodása, amint éppen valamelyik szolgát szidalmazta — Tisso és Lope minden hájjal megkent szolgálai voltak ilyenek — lustasága vagy bambasága miatt. Az élet széles, mozgalmas áradásban hömpölygött át a Sevillai fogadóján. Ott bőven akadt az ember arra, amit legsóvárabb vággyal áhít: festőire és váratlanra.

A serény kis Constancicát mindenki bámulta. A kiszolgálóleány nem volt rátartós senkivel szemben, de szépség és tisztesség párosan járt nála. A szeretet és elismerés, amellyel a vendégek viseltettek iránta, a többi szolgálóban felkeltette az irigységet. A női cselédség élén, mint a közös ellenséges érzület vezére, az Argüello állott, negyven körül járó, tagbaszakadt leány. Ez az Argüello volt az «ágyak főfelügyelője» és állandóan szóváltásba, vitákba és civódásokba keveredett a vendégekkel és ezekbe a többi szolgálót is belerántotta.

* * *

Huszonöt év telt el. Constanza tizenöt éves volt, mikor a fogadót otthagyta; most a negyvenben járt. Házasságából két fia született, az egyik huszonnégy éves volt, a másik húsz; egyik közülük Nápolyba van és az alkirály udvarában szolgál; a másik Madridban tartózkodik s azon buzgólkodik, hogy állást kapjon Amerikában.

Constanza kissé elhízott a korrallal. Jó nagy darab asszony, barna, sásorra van. Az évek könnyű, lágy pihét sarjasztottak az arcán. Nincs háziasszony, aki fölülmulná szorgalomban és tisztaságban. Hajnalban ébred, mielőtt még a cselédség fölkel. Nem tűr egyetlen poros zúgot, minden darab vásznat kétszer is megolvas. Ma nem hímez inget, biztosan lenmatringokat gombolyít a motollán; ha nem éppen valami rézedényt fényesít a konyhában, bizonyosan inyes pástétom készítésével foglalatoskodik. Mestere a konyhaművészetnek: zamatos sültet és vagdaltakat tud csinálni, különleges módon pácolja a sonkát s a sózott disznóhúst s a véreshurka készítésében nincs párja. Megállás nélküli, szinte lázas tevékenységében hol itt, hol ott terem, nem nyugszik pillanatra sem. Le nem veszi szemét a napszámosokról, akiket lent fonnai fogadott; alkuszik a zsbárusasszonnyal, aki házi lim-lomot és az ócska bútort jött összeszedni; a foltozó mestert szólítja, akinek

kiáltása végigharsan az utcán és rábizza egy korsó vagy sajtár javítását; megteszi észrevételeit a kárpitosnak, aki a ház udvarán görbe botjával rázza fel egy matrác gyapjútöltelékét.

Minden kisváros életének megvan a maga szabályos és egyhangú üteme. Minden nap ugyanabban az órában ugyanaz történik minden helyen. Ha valaki gyermekkorát és ifjúságát lármában és tömegben töltötte, nehezen szokja meg egy régi ház egyhangú, szürke életét a kisvárosban. Tehet, amit akar, nem tudja magát megcsalni; próbálhatja magát illúziókba ringatni, azoknak a színes és mozgalmas napoknak emléke mindig visszajár. Reggel az ódon városkában a székesegyház öregharangja hullatja súlyos hangjait, a székesegyház harangjainak szavába belevegyülnek a szétszórt kolostorok kristályos, ezüstös csengésű kis harangjai. Vándorkereskedő kiáltása veri fel az elhagyott utcát. Azután egy koldulóbarát kér alamizsnát: «Adjatok Isten nevében Szent Lucia asszony lámpására, mert ő vigyáz szemetek világára». Majd batyus házaló kiált be a kapun: «Szalagot, flandriai esipkét, hollandus vásznat, cambrai vasznat, portugáliai fonalat vegyenek!» Egyik hónap követi a másikat; mulnak az évek; télen a szomszédos hegyek fehérbe borulnak; nyáron a nap áradó ragyogása önti el a tereket és az utcákat. A rózsabokor rózsái illatosan tárulnak ki tavasszal, a levelek lassan és súlyosan peregnek le ősszel...

Időről-időre eszébe jutnak Constanzának a régi évek, messze ifjúságából a Sevillai fogadójában. Néhány évvel ezelőtt Toledóból érkezett levél hozta tudomására, hogy a fogadó gazdája halott; és kis idő múlva meghalt a felesége is.

* * *

Constanza két fia közül az, amelyik Madridban járt állás után, hogy áthajózhasson Amerikába, végre elérte, amire vágyott. Constanza férje az udvarhoz utazott; rá egy hónappal ugyancsak útrakelt Constanza is, hogy búcsút vegyen fiától. Mielőtt Madridba ment volna Constanza, útba akarta ejteni Toledót, hogy a fogadót meglátogassa. A Sevillai fogadójának már nem volt meg a régi neve. Toledo más fogadói szedték el tőle régi vendégeit. Minden olyan, mint valamikor volt; középen a patio apró fehér kavicssal kiköveztve, a puszta földön álló régi oszlopoktól tartott ereszet veszi körül; fenn nyitott karzat fut végig famellvédjével. Constanza belépett az udvarra, mindgyárt az első benyomása nagyon furcsa volt, minden sokkal kisebbnek tetszett, mint aminőnek szellemi szemeivel látta. Senki sem ismerte a házban, egy lélek sem emlékezett rá. Azok közül a cselédek vagy szolgák közüül, akik az ő idejében szolgáltak, egyetlen egy sem maradt a fogadóban.

— Hová lett az Argüello? — kérdi Constanza.

Ő az egyetlen a régi szolgaszemélyzetből, akiről az új gazdák felvilágosítást tudnak adni. Mikor Constanza a fogadóban élt, az Ar-

güello negyvenötéves volt, ma hetven. Mindennap eljön alamizsnát kérni, mert vak és süket. Solorzano, az illescasi fuvaros meghalt; ugyancsak halott a nagytudományú Roman Quiñones, az escalonai plébános, pedig milyen nyájas és szépszavú ember volt s havonta belátogatott Toledóba és a fogadóban szállt meg.

Constanza éppen a fogadással meg a feleségével beszélget, amikor egy töpörödött, hétrét görbedt, feketébe öltözött vén asszony tipeg be botjára támaszkodva az ajtón. Tapogatózva lépeget, botjával veri a földet és közbe-közbe kinyújtja a balkezét.

— Ide jöjjön, anyókám — szólította meg a fogadósne és kézen fogta. — Emlékszik még Constancicára, aki huszonöt évvel ezelőtt itt szolgált a fogadóban?

A töpörödött vénasszony nem hallotta meg. A fogadósne kiabálva ismételte a kérdést.

— Mi, mi? Constancicát mondott?

— Azt, azt, Constancicát. Éppen most jött meg...

A vén asszony sehogy se értette meg. Néhány percnyi hiábavaló erőlködés után éppen olyan lassan távozott, mint ahogy jött, botjával tapogatózva.

* * *

Két hónappal azután Constanza visszatért Burgosba. Valamennyi nap valamennyi órája egyforma; mindennap ugyanaz ismétlődik ugyanabban az órában. A harangok zúgnak; a házaló kalmár kiáltása harsan fel, a batyus árus kínálgatja portékáját. Boldog napokat éltünk meg ifjúságunkban — amelyeknek festői váratlansága megbűvölt, — de hasztalan próbálnók újra átélni őket. Ennek a szép multnak csak emlékét őrizhetjük meg... mint a váza az illatot.

AZ ÉN GALAMBOMNAK...

*Az én galambomnak
Szívemben a háza,
Piros szerelemből
Zsályapülüs ágya.*

*Fehér imádsággal
Asztala terítve,
Pengő cimbalomból
Gyémántos házföldje.*

*Csillag a tüköre,
Liliom lócája,
Aranyszálú csókot
Perget a rokkája.*

*Tavaszi nejelejs
Az órsólesője,
Legényrózsa lelkem
Lelke szeretője.*